

2022-10-17

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM
Sverige

Åsa Forsell
070-2233229
asa.forsell@tco.se

TCO:s yttrande över Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB SOU 2022:31

S2022/02803

TCO har beretts tillfälle att lämna synpunkter på rubricerade betänkande och inkommer med följande yttrande.

Yttrandet disponeras, efter ett avsnitt med sammanfattande kommentarer, utifrån rubrikerna de tre kapitel i betänkandet som beskriver utredningens överväganden och förslag, nämligen kapitel 8-10.

Sammanfattande kommentarer

Möjligheten att vara frånvarande från arbetet och få tillfällig föräldrapenning som kompenserar för inkomstbortfallet är oerhört viktig för att föräldrar ska kunna kombinera föräldraskap med arbete och yrkeskarriär. Tillfällig föräldrapenning är också viktig för jämställdheten på arbetsmarknaden, hög sysselsättningsgrad bland både kvinnor och män och för att kunna nå ekonomisk jämställdhet. TCO anser därför att det är viktigt med hög legitimitet för den tillfälliga föräldrapenningen som kan uppnås genom ett välfungerande system och ändamålsenlig kontroll för att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar.

Det är en omfattande utredning med en lång rad förslag och bedömningar. TCO tillstyrker eller har inga invändningar mot merparten av förslagen som utredningen lägger fram. Även om utredningen inte lägger fram ett finansierat förslag om det ser vi positivt på utredningens bedömning att inkomsttaket bör höjas från 7,5 till 10 prisbasbelopp. TCO vill se en höjning av inkomsttaket i den tillfälliga föräldrapenningen för att fler ska erhålla inkomstbortfallstrygghet motsvarande gällande ersättningsnivå och för att det kan bidra till ett mer jämställt föräldraskap, mer jämställda förutsättningar i arbetslivet och ekonomisk jämställdhet.

Det finns ett par förslag i utredningen som TCO avstyrker. För det första avstyrker vi förslaget kring en ny gräns om 40 dagar med VAB per barn och år och att intyg behövs från första dagen i sjukfallet om fler än 40 dagar med tillfällig föräldrapenning har använts under ett år. Det framstår som ett otydligt regelverk som riskerar att leda till försämrade möjligheter att använda tillfällig föräldrapenning, ökad efterfrågan på läkarintyg och ökad belastning på vården.

Utredningen tar upp som argument att det stora antalet ersättningsdagar som man har rätt till idag kan bidra till ett felaktigt utnyttjande. Lösningen bör dock inte vara att försämra skyddet för de som behöver det. I stället bör kontrollen förbättras.

För det andra avstyrker TCO förslaget om att slopa de 10 kontaktdagarna för barn som omfattas av LSS då vi ser en tydlig risk förslaget kommer att försämra läget för dessa barn och föräldrar som redan har en utsatt situation.

TCO ställer sig därutöver frågande till rimligheten i att ställa krav på intyg från tandläkare om att barnet har ett behov av att ha en förälder närvarande vid tandvårdsbesöket. Det ligger inte i linje med målet om regelförenkling. Det borde räcka med att tandvården intygar att föräldrarnas var närvarande vid tandvårdsbesöket.

8.2 Behov av förändringar i regelverket

Utredningen pekar på behov av förändringar i regelverket och beskriver som sin utgångspunkt att rätten till 120 dagar med tillfällig föräldrapenning är långt fler än vad de flesta föräldrar behöver, men att för en liten grupp föräldrar och barn är antalet dagar för litet. Utredningen ser en risk för felaktigt utnyttjande på grund av det stora antalet ersättningsdagar som en förälder kan ha rätt till. TCO anser att lösningen för att minska den risken ligger i ökad kontroll och andra åtgärder för att minska antalet felaktiga utbetalningar. TCO anser inte att det är rätt väg att gå att försämra skyddet för de som behöver det, för att förhindra att det ska kunna missbrukas av de som inte har rätt till ersättning.

Utredningen tar upp i sina utgångspunkter att tillfällig föräldrapenning behöver tydliga avgränsningar för vilka situationer som täcks. Det är lätt att hålla med om. Till exempel är det inte svårt att hålla med om att tillfällig föräldrapenning inte bör kunna erhållas för att förskolan är stängd på grund av planering.

Däremot fungerar inte utredningens beskrivning av behovet av ersättning för föräldrar till barn med problematisk skolfrånvaro lika bra. I SOU 2019:64 "Saknad! Uppmärksamma elevernas frånvaro och agera" anges att "neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är en riskfaktor för problematisk frånvaro" och att "en förklaring till detta kan vara att undervisningen inte är anpassad till funktionsnedsättningen." I samma utredning konstateras också att "psykisk ohälsa kan leda till frånvaro, men omvänt kan frånvaro leda till psykiska besvär".

Det finns med andra ord inte en så tydlig gräns mellan problematisk skolfrånvaro och behov av skolanpassningar å ena sidan och psykisk ohälsa och behov av sjukfrånvaro och tillfällig föräldrapenning å andra sidan, som utredningen målar upp när de skriver: "den

tillfälliga föräldrapenningen är dock ingen långsiktig lösning för att täcka upp för föräldrars i många fall begränsade möjligheter att arbeta på grund av barnets problematiska skolfrånvaro”. Detta då psykisk ohälsa både kan vara en förklaring till och/eller komma som en följd av den problematiska skolfrånvaron.

8.3 Nya situationer och tydligare rätt till tillfällig föräldrapenning

TCO tillstyrker de nya förmånssituationer som föreslås utöver de som vi redan tillstyrks i yttrandet över utredningens delbetänkande. Det är positivt är att utredningar och möten med personal som lyder under socialtjänstlagen (SoL) föreslås ingå.

Dock anser TCO att kontaktdagarna för barn som omfattas av LSS ska finnas krav, vilket beskrivs nedan.

8.4 Kontaktdagar slopas

TCO avstyrker förslaget att bestämmelserna om rätt till tillfällig föräldrapenning för kontaktdagar ska upphävas.

Föräldrar till barn som omfattas av personkretsen enligt LSS har idag rätt till ledighet med tillfällig föräldrapenning under tio så kallade kontaktdagar per barn och år. Dagarna kan användas vid deltagande i föräldrautbildning, besök i barnets skola, förskola, fritidshem eller i sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) och som barnet deltar i, till exempel pedagogisk omsorg, öppen fritidsverksamhet mm.

Utredningen motiverar sitt förslag att slopa kontaktdagarna med att kontaktdagarna endast kan användas av föräldrar till barn som omfattas av LSS och att detta är orättvist då andra barn med stora behov inte omfattas, att kännedom om och nyttjande av kontaktdagarna är låg samt att de av utredningen föreslagna ledighetsgrunderna vårdåtgärder i skolan, deltagande i vissa kurser som anordnas av socialtjänsten samt deltagande i möten med den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar *delvis* täcker upp behovet som idag tillgodoses av kontaktdagarna.

Utredningen beskriver att det kommer att finnas situationer som föräldrar till barn som omfattas av LSS inte längre kommer att kunna erhålla tillfällig föräldrapenning för och därmed ha rätt att vara lediga från arbetet för. Dessa är möten i skolan som inte avser barnets tillstånd, studiebesök i skolan och deltagande i kurser som anordnas vid så kallade kunskapscentra eller av organisationer som vänder sig till föräldrar som har barn med funktionsnedsättningar.

Det är ofta en stor utmaning för föräldrar till barn som omfattas av LSS att få ihop vardagen och hinna med både arbete och att ge sina barn det stöd de behöver för en fungerande vardag i barnomsorg,

förskola, fritids och skola och även på fritiden. Möjligheten som de 10 kontaktdagarna ger idag är värdefull för att föräldrar ska kunna ge sina barn stöd i vardagen bland annat genom att vara med i skol- och omsorgsverksamheten och att delta i aktiviteter för att lära sig om barnets diagnos och även träffa andra föräldrar i samma situation.

TCO ser en tydlig risk att utredningens förslag att slopa de 10 kontaktdagarna kommer att försämra läget för dessa barn och deras föräldrar.

Utredningen skriver att kännedomen om kontaktdagarna och utnyttjandet av dem är lågt. Det är möjligt att Försäkringskassan borde förbättra informationen om kontaktdagarna till dem som har rätt till dem och att det skulle kunna leda till ett större användande av kontaktdagarna samtidigt som vardagen skulle underlättas för dessa barn och deras föräldrar.

8.5 Förmånstiden anpassas till föräldrars och barns behov

TCO avstyrker utredningens förslag att tillfällig föräldrapenning ska lämnas under sammanlagt högst 40 dagar per barn och år och att fler dagar med föräldrapenning ska kunna lämnas "för tid som det finns underlag till stöd för föräldrarnas behov av att avstå från förvärvsarbete av skäl som kan ge rätt till ersättning".

Det framstår som ett otydligt regelverk som dessutom riskerar att leda till försämrade möjligheter för föräldrar att använda tillfällig föräldrapenning och avstå från arbete för att ta hand om sitt sjuka barn. Och försämrade möjligheter för de sjuka barnen att få den omvårdnad och det stöd de behöver av sina föräldrar.

Förslaget riskerar även att leda till ökad efterfrågan på intyg från läkare att barnet är sjukt, vilket innebär ökat tryck på i många fall redan överbelastade vårdcentraler som också kan göra det svårare för personer med större vårdbehov att få den vård de behöver.

Ett regelverk med högst 40 dagar med föräldrapenning per barn och år är problematiskt när väntetiderna i vården är långa i stora delar av landet. Den nationella vårdgarantin säger att man ska få behandling inom 90 dagar.

I vissa regioner omfattas inte neuropsykiatriska utredningar av vårdgarantin så väntetiden kan vara lägre för att få reda på om ett barn har någon diagnos som ADHD, ADD och autism, vilket kan försvåra för barnet att få de anpassningar som behövs i skolan och leda till frånvaro (problematisk/långvarig skolfrånvaro) och i förlängningen även psykisk ohälsa hos barnet.

Utredningen tar upp som argument att det stora antalet ersättningsdagar som man har rätt till idag kan bidra till ett felaktigt utnyttjande. Lösningen bör dock inte vara att försämra skyddet för

alla inklusive de som behöver det, för att det inte ska kunna missbrukas av de som inte har rätt till ersättning. I stället borde kontrollen förbättras liksom kvaliteten i de uppgifter som ersättningen beräknas på, vilket utredningen också lägger förslag om (se avsnitt 9.3-9.11 nedan).

8.6 Rätt till tillfällig föräldrapenning för fler än en förälder

TCO ställer sig positiv till utredningens förslag om att tillfällig föräldrapenning ska få lämnas till två föräldrar samtidigt i vissa situationer.

TCO kan konstatera att de tio dagarna med tillfällig föräldrapenning vid barns födelse är en välanvänd förmån och en väldigt uppskattad sådan som också har haft den normerande effekten att båda föräldrarna är föräldralediga och tar hand om det nyfödda barnet tillsammans de första två veckorna.

8.7 Grunden till allvarligt sjukt barn upphävs och rätten bedöms i stället efter barnets behov

TCO lyfter frågan om det kan anses vara säkerställt att borttagandet av grunden allvarligt sjukt barn inte kommer att försvåra för en del föräldrar att erhålla tillfällig föräldrapenning. Kommer till exempel föräldrar till barn med funktionsnedsättning att kunna erhålla tillfällig föräldrapenning i samma utsträckning som idag?

Om reformen genomförs behöver det följas noga att försämringar inte uppstår för några grupper. Och om det visar sig att regeländringen innebär försämringar behöver justeringar göras.

8.8 Tillfällig föräldrapenning för barn som är yngre än 240 dagar

TCO har inga invändningar mot att regelverket även fortsättningsvis säger att tillfällig föräldrapenning kan lämnas till barn under 240 dagar endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller om barnet vårdas på sjukhus eller vår motsvarande vård i hemmet.

8.9 Tillfällig föräldrapenning för barn som inte har fyllt 12 år

TCO har inga invändningar mot att huvudregeln även fortsättningsvis är att det är föräldrar till barn som inte fyllt 12 år som har möjlighet att få tillfällig föräldrapenning.

8.10 Tillfällig föräldrapenning för barn och unga som fyllt 12 men inte 21 år

TCO tillstyrker utredningens förslag att höja åldersgränsen så att tillfällig föräldrapenning kan erhållas för barn som har fyllt 12 men inte 18, om barnet är i behov av särskild tillsyn eller vård på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning och (även utan behov av särskild

tillsyn eller vård) i samband med läkarbesök och vid deltagande i utredning hos socialtjänsten eller i en förhandsbedömning om en utredning ska inledas.

TCO ifrågasätter det rimliga i utredningens förslag att tillfällig föräldrapenning ska utgå för barn som har fyllt 12 men inte 18, vid besök hos tandvården endast om en tandläkare kan intyga att barnet har ett behov av föräldrarnas närvaro. I linje med målet om att förenkla och renodla regelverket borde samma regler gälla vid tankvårdsbesök som vid läkarbesök, så att det räcker att tandvården kan intyga att föräldern varit med vid vårdtillfället.

TCO tillstyrker förslaget att föräldrar ska kunna erhålla tillfällig föräldrapenning även för barn med särskilt tillsyns- eller vårdbehov efter 18-årsdagen om barnet går i skolan, men längst till barnet fyller 21 år. Dock anser TCO att kontaktdagarna för barn som omfattas av LSS ska bibehållas (se avsnitt 8.4 ovan).

8.11 Krav på underlag för rätt till tillfällig föräldrapenning

TCO anser att utredningens förslag om krav på underlag för rätt till tillfällig föräldrapenning är rimliga i de flesta fall: att intyg behövs åttonde dagen i ett sjukfall, att läkare ska intyga barnets behov av särskild tillsyn eller vård för barn som fyllt 12 år och att läkare ska intyga besök och hälso- och sjukvården och att socialtjänsten ska intyga deltagande vid socialtjänstutredning/förhandsbedömning. Dock ifrågasätter vi rimligheten i att tandläkare ska intyga att det utifrån barnets behov varit nödvändigt att föräldern har närvarat (se avsnitt 8.10 ovan).

8.12 Överlåtelse av rätt till tillfällig föräldrapenning

TCO har inga invändningar mot förslaget att en förälder ska få överlåta rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av barn till någon som är försäkrad för tillfällig föräldrapenning och som i stället för föräldern avstår från arbete för att vårda barnet.

8.13 Tillfällig föräldrapenning när en förälder på grund av sjukdom inte kan vårda barnet

TCO tillstyrker förslaget att tillfällig föräldrapenning ska kunna erhållas av annan person än föräldrarna när den ordinarie vårdaren är en förälder och hen inte kan vårda barnet på grund av sjukdom samt att det kan göras även när barnet är yngre än 240 dagar (då föräldern normalt inte kan ta ut tillfällig föräldrapenning för barnet).

8.14 Inget uttryckligt krav på inkomstförlust

TCO har inga invändningar mot utredningens bedömningar att det inte behöver införas någon bestämmelse med uttryckligt krav på inkomstförlust för att tillfällig föräldrapenning ska kunna beviljas.

8.15 Förutsättningar för ersättning för arbetslösa

TCO tillstyrker utredningens förslag att det ska krävas att en arbetslös förälder avstår från arbetslöshetsersättning enligt lagen om arbetslöshetsförsäkringen för att ha rätt till tillfällig föräldrapenning samt att det inte ska gälla om arbetslösheten inträder under en pågående och sammanhängande period med hel föräldrapenning.

8.16 Följdändringar i föräldraledighetslagen

TCO tillstyrker att följdändringar görs i föräldraledighetslagen, så att det även fortsättningsvis finns en ledighetsrätt som motsvarar de som finns i nuvarande lagstiftning.

9.1 Behov av ytterligare åtgärder

Möjligheten att vara frånvarande och få tillfällig föräldrapenning som kompenserar för inkomstbortfallet är oerhört viktig för att föräldrar ska kunna kombinera föräldraskap med arbete och yrkeskarriär. Den är också viktig för jämställdheten på arbetsmarknaden, hög sysselsättningsgrad bland både kvinnor och män och viktig för att kunna nå ekonomisk jämställdhet. TCO anser därför att det är viktigt med hög legitimitet för den tillfälliga föräldrapenningen och håller med utredningen om behoven av ökad kontroll och andra åtgärder för att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar.

9.2 Utredningens utgångspunkter

TCO håller med om utredningens bedömning att det inte vore rätt väg att gå att låta arbetsgivarna ta över utbetalningsansvaret för tillfällig föräldrapenning. Hanteringen av tillfällig föräldrapenning bör även fortsättningsvis skötas av Försäkringskassan.

9.3 Tillgång till uppgifter i arbetsgivardeklarationen

TCO tillstyrker utredningens förslag att Försäkringskassan ska få tillgång till inkomstuppgifter i arbetsgivardeklarationerna för att kunna genomföra kontroll av tillfällig föräldrapenning.

9.4 Uppdrag om behov av ett utökat antal uppgifter i arbetsgivardeklarationerna

TCO har ingen invändning mot att ge ESV i uppdrag att analysera möjligheterna att utöka antalet uppgifter som lämnas i arbetsgivardeklarationerna samt på vilket sätt handläggande myndigheter kan använda information från dessa i arbetet med att bekämpa felaktiga utbetalningar och bidragsbrott. TCO anser att det är viktigt att involvera arbetsmarknadens parter i frågan kring möjligheter att utöka antalet uppgifter i arbetsgivardeklarationerna, varför det bör ingå i ESV:s uppdrag att göra det.

9.5 Uppdrag om ökat antal särskilda kontroller

TCO tillstyrker förslaget att ge Försäkringskassan i uppdrag att utöka andelen särskilda kontroller som genomförs före beslut om tillfällig föräldrapenning, då nuvarande kontroller resulterar i en hög andel upptäckta felaktigheter. En ökning till minst fem procent av ansökningarna framstår som en rimlig nivå. Och med mer underlag och närmare analyser av kostnadseffektivitet och effekt av utökade kontroller kan nivån anpassas.

Det är också viktigt att föräldrar informeras om att kontroller genomförs då det visat sig spela stor roll för föräldrars benägenhet att undvika att lämna felaktiga uppgifter.

9.6 Uppdrag om digital lösning för kontroll av uppgifter med arbetsgivare

TCO håller med utredningen att Försäkringskassan bör få i uppdrag att ta fram en kostnadseffektiv och ändamålsenlig digital lösning för kommunikation med arbetsgivare, då det kan effektivisera handläggningen, öka kvaliteten i underlaget, förenkla kontroll och minska risken för felaktiga utbetalningar.

9.7 Uppgiftsskyldighet för vissa verksamheter enligt skollagen

TCO tillstyrker förslaget att skolhuvudmän på Försäkringskassans begäran ska lämna uppgift om barns frånvaro från verksamhet i ärenden om föräldrapenningförmåner samt att det ska gälla både kommunala och fristående förskolor och skolor, då uppgifterna behövs för kontroll av rätten till tillfällig föräldrapenning.

9.8 Uppdrag om kontroll av uppgifter med förskola och skola

TCO ser positivt på utredningens bedömning att Försäkringskassan bör ges i uppdrag att i samverkan med Skolverket analysera och lämna förslag på hur Försäkringskassan ska kunna inhämta uppgifter om barns frånvaro digitalt från förskolor och skolor.

9.9 Förkortad tid för ansökan

TCO tillstyrker utredningens förslag att tillfällig föräldrapenning inte ska kunna lämnas för längre tid tillbaka än 30 dagar före ansökan kom in till Försäkringskassan samt att det inte ska gälla om det finns synnerliga skäl för att tillfällig ändå ska lämnas.

Vi håller med om att dagens gräns vid 90 dagar tillbaka i tiden kan försvåra kontrollen och möjligheterna att få uppgifter intygade av arbetsgivare eller förskola och skola.

9.10 Behov av att kontrollera den andra förälderns situation

TCO har inga synpunkter på utredningens bedömning att rätten för Försäkringskassan att fråga om andra än den försäkrade när uppgifter behövs för bedömningen av frågan om ersättning behöver ses över.

9.11 Återkrav och sanktioner – fler åtgärder behövs

Utredningen bedömer att det bör övervägas att införa strikt återbetalningsskyldighet för socialförsäkringsersättningar såsom tillfällig föräldrapenning. Och att det finns anledning att överväga att införa sanktioner inom socialförsäkringen för att öka föräldrars incitament att lämna korrekta uppgifter vid ansökan.

TCO hänvisar i dessa frågor till sitt nyligen överlämnade yttrande över delbetänkandet Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott (S2022/02964).

10.1.1 Fortsatt arbete för jämställt användande av tillfällig föräldrapenning

TCO håller med om utredningens bedömning att Försäkringskassans mål om att verka för ett behovande jämställt användande av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning även fortsatt ska vara prioriterat.

10.2 Uppdrag att anpassa Informationen till föräldrar

TCO tycker att det låter som en god idé att ge Försäkringskassan i uppdrag att anpassa informationen om tillfällig föräldrapenning utifrån olika anställningsformer och egenföretagare.

10.3 Behov av att på sikt höja inkomsttaket för tillfällig föräldrapenning

Utredningen gör bedömningen att det finns anledning att på sikt höja inkomsttaket vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst från 7,5 till 10 prisbasbelopp, men lägger inte förslag om en höjning på grund av kravet på utredningen att de förslag som läggs fram ska vara finansierade.

TCO vill se en höjning av inkomsttaket i den tillfälliga föräldrapenningen till 10 prisbasbelopp framför allt för att fler ska erhålla inkomstbortfallstrygghet motsvarande gällande ersättningsnivå och för att det kan bidra till ett mer jämställt föräldraskap, mer jämställda förutsättningar i arbetslivet och ekonomisk jämställdhet.

10.4 Uppdrag till Folkhälsomyndigheten om smitta bland barn i förskolor

TCO ställer sig bakom utredningens bedömning att det behövs ett kunskapsunderlag med rekommendationer för när barn normalt kan vistas eller återgå i verksamheten i samband med olika typer av

infektioner eller smittsamma tillstånd. Och tycker att det vore klokt att ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att ta fram sådana rekommendationer baserade på analys av befintlig kunskap och beprövad erfarenhet kring minskad risk för smitta bland barn på förskolor.

10.5 Uppdrag att utvärdera reformen

Utredningens bedömning är att reformen behöver följas upp om den genomförs särskilt med avseende på hur förslagen påverkar kvinnors och män möjligheter till ersättning.

TCO anser att det är mycket viktigt att reformer behöver följas upp och utvärderas ur flera aspekter. Här bör det bevakas att möjligheterna att erhålla tillfällig föräldrapenning inte försämras och i uppföljningen bör de som med dagens regelverk använder tillfällig föräldrapenning i hög omfattning särskilt studeras.

11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utredningen föreslår att de författningsändringar som utredningen föreslår ska träda i kraft 1 januari 2024. TCO har inga synpunkter på förslagen kring ikraftträdande och de övergångsbestämmelser som föreslås framstår som väl avvägda.

Therese Svanström
Ordförande

Åsa Forsell
Utredare